

Ders : 31**Konu : Konuşma Âdâbı**

İnsanları hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biri de konuşmadır. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

خَلَقَ الْإِنْسَانَ * عَلَّمَهُ الْبَيَانَ *

“(Rahmân), insanı yarattı ve ona beyanı (açıklamayı) öğretti”¹

Bir insanın konuşmasından, onun kültür seviyesi kolayca anlaşılabilir.

Konuşma, aynı zamanda insanların birbiriyle iletişim kurlmaları için en önemli araçtır. İnsanların birbirine dost veya düşman olmalarında da konuşmanın rolü büyüktür. İyi konuşmak, güzel sözlü olmak dostlukları; kötü konuşmak, çirkin sözlü olmak düşmanlıkları artırır.

İnsanların kalpleri ancak tatlı ve güzel sözlerle kazanılabilir.

Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa anlaşılır. Eğer bir insan, güzel söz söyleyip, maksadını güzel anlatabiliyorsa; insanların kalplerini kazanabilir ve onları etkiler. Kur’ân-ı Kerim’de;

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ يَنَّهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا

“Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler, sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır”² buyurulmaktadır.

Eğer bir insan, konuşmasına dikkat etmiyor, ağzından çıkan sözlere önem vermiyorsa, insanların nefretini kazanır, insanları kendisinden uzaklaştırır. Hatta insanlar onun anlattıklarından nefret etmeye başlarlar. Cenâb-ı Hakk:

وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا

“İnsanlara güzel söyleyin”³ buyurmaktadır. Konuşurken şunlara dikkat etmek gerekir:

1-Gerektiği Zaman Konuşmak:

Bir insanın lüzumsuz yere konuşmaması, konuşmuş olmak için konuşmaması gerekir.

“Mânâsız sözden horoz sesi daha güzel gelir. Hiç olmazsa o, mânâsını bilmese de öteceği zamanı bilir.” (Nabi)

2-Gereken Yerde Konuşmak:

Her yerde konuşmamak, diline sahip olmak gerekir. Çünkü bir Müslüman, “Neyi, nerede, nasıl” konuşacağını bilen insandır. Nerede ne konuşacağını bilmeyen insan sıkıntıya düşer. Atalarımız ne güzel söylemişler:

“İnsan dinlemekle akıllanır, konuşmakla pişman olur.”

“Niçin göz iki ağız tek,

Çok görüp az söylemek gerek”

3-Gerektiği Kadar Konuşmak:

Gereğinden fazla konuşmak, sözü lüzumsuz yere uzatmak insanlara bıkkınlık verir.

“Pişmişin halinden hiç anlar mı ham,

Sözü kısa kesmek lâzım vesselâm. (Mevlânâ)

Gerektiği kadar konuşmak gibi, gereken şekilde ve seviyede konuşmak da önemlidir. İnsanların anlamadığı kelimelerle ve üslûpla konuşmak faydalı değil zararlıdır. İnanıcı olmayan bir insana namazın güzelliklerini anlatmak akılcı bir davranış değildir.

Özellikle de telefon konuşmalarını gereksiz yere uzatmamak, selam vererek başlamak,

¹ Rahmân sûresi, 3-4. âyetler

² İsrâ sûresi, 53. âyet

³ Bakara sûresi 83. âyet

ve kendimizi tanıtmak konuşma âdâbındandır.

4- Devamlı Hak ve Doğru Olanı Söylemek:

Cenâb-ı Hakk; Kur'ân-ı Kerim'de:

“Ey imân edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin” ⁴ buyurmaktadır.

Hak sözün her zaman tesir gücü ve güzel sonucu vardır. Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْحَنَّةِ

“Doğru sözlülük iyiliğe götürür; iyilik de cennete götürür...” ⁵

Bunun için hak sözü söylemek, ama bunu nerede söyleyeceğini de iyi bilmek gerekir.

“Her söylediğin doğru olmalı, fakat her doğruyu her yerde söylemek senin hakkın değildir.”(Bediüzzaman)

5-İnsanlara Makam ve Rütbelerine Göre Hitap Etmek:

Konuşmalarda edep, saygı ve sevgi sınırlarının korunması esastır. İnsanların kalbine giden yol edep, saygı ve sevgiden geçer. Bu yolları terk eden, kalplere ulaşamaz. Bir Müslüman, kime nasıl hitap edeceğini bilmelidir. Âyet-i Kerime'de:

“(Resulüm) Sen Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!..” ⁶ buyurulmaktadır.

Bu konuda şunlara dikkat etmek gerekir:

- Her ne şekilde olursa olsun insanlara lakap takmamak,
- İsmi bilmediğiniz insanlara “Hey, Efendi, Yahu kardeşim!” gibi tabirleri kullanmamak. Kişinin durumuna göre “Beyefendi!, Hanımefendi!, Oğlum!, Kızım, Kardeşim, Abi, Abla” gibi tabirler kullanmak.
- Büyüklere ve yaşlılara “Siz” diye hitap etmek, küçüklere, aileden olanlara ve çok samimi olan arkadaşına “Sen” diye hitap edilebilir.
- Büyük olsun, küçük olsun, insanları kaba kelimelerle çağırmamak (Hey baksana!, Hey bana bak!, Hey sana söylüyorum!....gibi)
- Büyük olsun, küçük olsun, birinden bir şey istenirken “lütfen” demek,
- İnsanlara teşekkür etmeyi ihmal etmemek.

6-İnsanları Aşağılayarak ve Hakaret Ederek Konuşmamak:

Başkasını küçük gören, küçük görülür. İnsanları küçük görmek, yani küçümsemek şeytanın tuzağıdır. Şeytan, Hz.Âdemi küçümsemiş ve secde emrine karşı gelmişti.

Cenâb-ı Hakk, Kurân-ı Kerim'de:

“Sözün güzeline ve Allah'ın yoluna irşad ediniz..” ⁷ buyurmaktadır. Başkasına hakaret eden hakarete uğrar. Çünkü;

“Sözünü tartmayan cevabından incinir” (Sâdî)

Hz.Ali (r.a.) şöyle buyurmaktadır:

“Ayıbın büyüğü, aynısı sende varken başkasını ayıplamandır.”

İnsanları aşağılamak, hakaret etmek söz, yazı veya işaretle olur. Hakaret, hakaret edenin derecesini gösterir.

“Kişinin kıymeti dilinin altında ve kaleminin ucunda gizlidir. Onu söz ve yazı ile açığa vurur.” (Ali Fuat Başgil)

Eğer karşımızdaki insanı ikaz etmek, yanlışını hatırlatmak istiyorsak, ona hakaret ederek

⁴ Ahzâb sûresi, 70. âyet

⁵ Riyâzü's-Sâlihîn, C.1, sh. 86

⁶ Nahl sûresi, 125. âyet

⁷ Hacc sûresi, 24. âyet

bunu gerçekleştiremeyiz. Çünkü;

“Ne söyleyeyim? diye başta düşünmek;

“Niçin söyledim?” diye sonunda pişman olmaktan iyidir.” (Sâdî)

7-Başkasının Sözüne Kesmemek:

İnsanlara değer vermenin bir ölçüsü de onları dinlemektir. Başkasının sözünü lüzumsuz yere kesmemek konuşma âdâbındandır.

Bu sebepten dolayı insanların sözünü gereksiz yere kesmemek gerekir. Aksi bir davranış hakaret sayılır. Unutmamak gerekir ki:

Dudaklar dilin kilididir. Bu kilidi lüzumsuz yere açmak, felâkete dâvetiyedir.

8-Konuşurken Kaba Tabirler Kullanmamak:

Konuşmalarında kaba kelimeler kullanmak hiçbir Müslüman’a yakışmaz.

Çünkü;

“Dilin müşterisi kulaktır.” (Sultan Veled)

Eğer dil kötü satış yaparsa, müşterisiz kalır.

“Söylenen her söz içinden çıktığı kalbin kılığını üzerinde taşır.” (Ataullah İskenderî)

Nâziklik ve incelik iki güzelliştir, iki mücevherdir. Bunlar, insanın derecesini ortaya koyar. kabalık ise, hamlıktan kaynaklanan bir davranıştır.

h- Yaldızlı ve Boş Sözlere Sakınmak:

Söylediğine inanmayan etkili olamaz. Çünkü konuşulan şeylerin etkisi, konuşanın inancıyla ilgilidir.

“Konuşanlar kalpten çıkarsa kalbe girer, ama dilden çıkarsa kulağı aşamaz.” (Atasözü)

Ayrıca söylenen sözün faydalı söz olabilmesi için, başkalarına yol göstermesi gerekir.

Yusuf Has Hacib: “Sözün gözsüzlere göz olsun” demektedir.

9- Başkalarını Güldürmek için, Allah ve Resûlünün Hoşlanmadığı Sözleri Söylememek:

Çirkin sözler, alaylı ifadeler, küçültücü taklit ve başkalarının hatalarını, kusurlarını eğlence konusu yapmak yanlıştır. Çünkü;

“Ya hayır söylemek, ya da susmak”⁸ her Müslüman’ın uyması gereken bir emirdir.

10- Yüksek Sesle (Bağırarak) Konuşmamak:

Konuşurken gereksiz yere bağırarak, konuşma âdâbına terstir. Aynı zamanda insanları tedirgin eder ve uzaklaştırır. Çünkü güzellikler bağırarak anlatılamaz. Gereksiz yere öfke ise nefsin tuzağıdır.

11-Bir toplulukta Gizlice Konuşmamak:

Bir topluluk içinde gereksiz yere fısıltı ile konuşmak, oradakileri üzer ve şüpheye sevk eder. Bu sebepten dolayı dinimizde, bir toplulukta bulunurken gizlice konuşmak câiz görülmemiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de:

“Gizlice konuşmalar şeytandandır, imân edenleri bununla üzmemek ister. Hâlbuki Allah, izin vermedikçe şeytan onlara hiçbir zarar verecek değildir. Öyleyse müminler yalnız Allah’a tevekkül etsinler”⁹ buyrulmaktadır.

⁸ Buhârî, Edeb 31

⁹ Mücâdele sûresi,10. âyet

Alınacak Dersler:

1. Dili, müslümana yakışmayan söz ve lakırdılardan muhafaza etmek gerekir.
2. Konuşacaksak, gerekli yerde ve gerektiği kadar konuşmalıyız.
3. Her konuştuğumuz doğru olmalı, ama her doğruyu illa da bizim söylememiz gerekmiyor.
4. Konuşurken yapmacıktan ve argodan sakınmalıyız.
5. Her ağızdan çıkan sözün bizi mahkum edeceğini bilerek hareket etmeliyiz.

Not:

- 1- Evimizde, toplumda ve toplantılarda yaptığımız konuşmaların bir muhasebesini yapalım. Yanlışlarımız varsa onları tek tek yazalım ve düzeltmeye çalışalım
- 2- Resûlullah (s.a.v.)'in "Doğru sözlülük iyiliğe götürür..." hadisini mânâsıyla ezberleyelim.